

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO „SLOVENSKEGA
PLANINSKEGA DRUŠTVA“

XXII. LETNIK

1922

ŠTEV. 10

Planinski spomini.

Piše duh. svetnik župnik Jakob Aljaž.

(Dalje.)

19. Sedmera jezera — Bohinj.

„Ti si skoraj več na Triglavu ko doma,“ mi pravi Sušnik (kanonik); „svojo debelo suknjo kar na Kredarici pusti, kaj boš to težo gori in doli vlačil!“ Ubogam ga. Imel sem iz sivega gorenjskega lodna debelo suknjo, to sem shranil kot inventar v Trigl. koči. Ob mrazu, dežju, kadar mene ni bilo gori, jo je nosil oskrbnik Arh ali pa njegova žena. Ne vem, ali je še ta suknja na svetu, ker od l. 1904 nisem bil več na Triglavu. Zbolel sem bil l. 1905, operiran (žolčni kameni) in dr. Šlajmer mi je življenje rešil.

Leta 1897 sem na Kredarici trdo spal, ogrnjen s tremi koci. Kar potegne nekdo vse tri koce z mene. „Kdo je?“ zavpijem. „Kaj bi zmiraj spal? Ura je že tri“, odgovori — Sušnik. Obiskati me je hotel na Dovjem; ker me tam ni našel, hodi mi celo noč gori na Triglav in me zdaj vzdiga! „Vstani, kava se že kuha za Te, da prideva prej na vrh in vidiva solnčni izhod“, mi pravi.

Jaz sem se pa le obotavljal; z nekim Nemcem sem imel precej opraviti, s katerim sva prejšnji dan skupaj hodila in sem mu več reči pripovedoval. In Sušnik je — to se je videlo — rad malo počakal in zadremal, ker celo noč ni spal.

Vrh Triglava se je potem ob gorkem solncu vlegel in sladko zasmrčal, ko sem jaz gledal s svojim daljnogledom (54 kratno povečanje) v Benetke. Sicer pa naj naslednika poučim, da ni vredno s seboj jemati v gore velik, težak perspektiv, kdor ima dobre oči. Tedaj sem ga oddal znancu, da ga nese domov na Dovje, ker nisem vedel, kam si bo izmislil Sušnik, da še kreneva danes, ko se zbudi. Res, ko odpre oči in se razgleda, pravi: „Ali greš tukaj doli po Kugyjevi poti na Sedmera jezera in v Bohinj?“ „Grem.“ Sušnik je že bil tam, jaz pa še ne. Ura je sicer že deseta, pot je dolga, zalotila naju bo noč, svetilke nimava, pa bo že šlo.

Štrma je ta pot — Požganc je prej nekega Nemca tukaj doli vodil, ko še ni bila pot s klini narejena, midva nimava vodnika — štrma je pot s Triglava naravnost na Sedmera jezera in zelo utrudljiva. Bolje je iti šele od Velega Polja počez po dolini na Jezera. V enomer sem lezel brez poti čez skale, visoke ko miza, pa tudi višje. Nimam navade slovensko kleti, zato sem pa večkrat rekel — po nemško: „Zum Teufel-holen.“ „Meni ni zameriti, ker prvič tukaj hodim, ampak Tebi se čudim, ljubi g. Sušnik, da že drugič to pot greš.“ Sušnik je na moje besede molčal, tožil pa me je v Ljubljani, da sem rekel: „Zum Teufel-holen.“

Pozneje sem se pa z veseljem spominjal teh divjih krajev pod Kanjavcem itd. Čim več človek v gorah trpi, tem bolj mu vse v spominu ostane. Najbolj mi je bilo všeč veliko črno jezero v sredi pota med strmimi gorami; tukaj bi jaz kočo postavil. Pa tudi dvojno malo jezerce pri Ferdinandovi (sedaj Jezerski) koči je ljubko.

Preden pa s Sušnikom semkaj prideva, naju je temna noč objela, midva pa nič luči nisva imela. Tavalva sva med skalami po jarkih, nazadnje zaslišiva zvonec. Kličeva — oglasi se pastarica, ki pride z lučjo in nama sveti do Ferdinandove kočice. Izpil sem več litrov mleka, Sušnik se je živo zgovarjal, jaz pa že sede spal. — Tam so mi pravili, kako zviti divji lovci so Trentarji. Ovce pasejo pri Jezerih, eden gre s palico navidezno za ovcami, v resnici pa poganja gamse na trentarsko stran v strmo steno, kjer je ena sama steza. Konec steze čaka lovec Trentar; koj vstreli prvo kozo, ta pade, druge lete nazaj, na tem koncu zopet strelja Trentar, itd. Če je le vse res!

Drugo jutro greva še ob rosi po veliki travi — mokra do kolen — na Komarčo nad Savico. Krasen pogled! Ni čudo, da je dr. Prešeren opeval Savico! Saj je tudi prerokoval Prešeren, ko je hodil v Vrata na lov, kako imenitni gospodje bodo tja hodili.

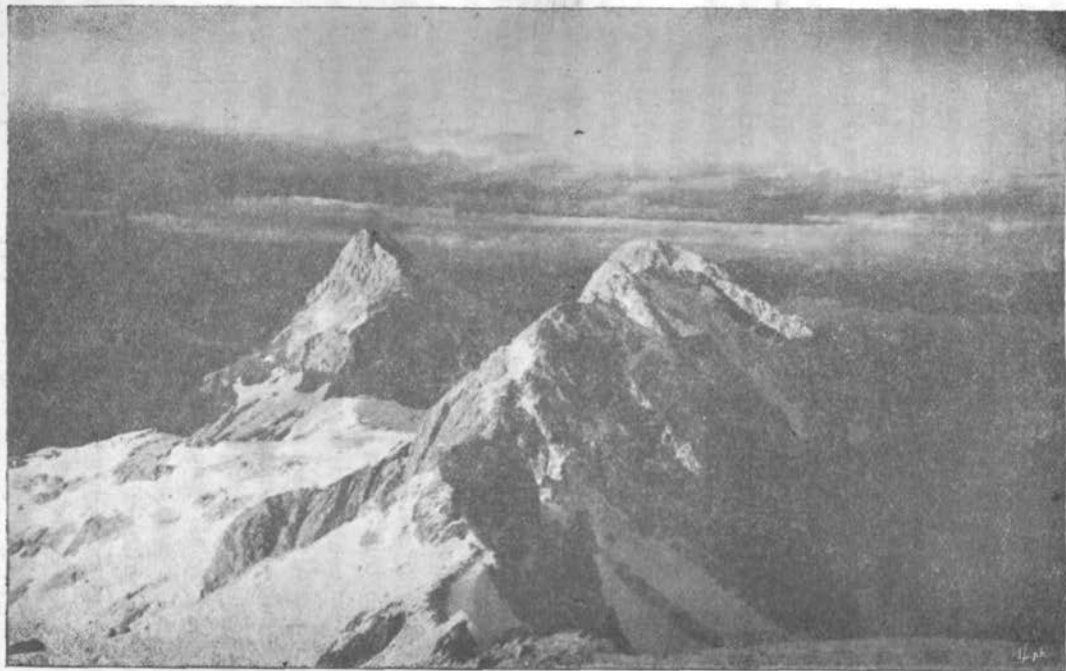
Kras Bohinja je Savica in dolgo jezero. Pri zidanju duhovskega sanatorija in Hotela pri Sv. Duhu sva bila svetovalca. Kanonik Sušnik in jaz sva pravo zadela. Janko Mlakarju, ki je hotel svojo vilo na Dovjem delati (menda zaradi mene), sem svetoval, naj jo naredi ob Bohinjskem jezeru. Ubogal me je in mu ni žal. Krona vsemu pa je hotel „Zlatorog“ našega Plan. Društva ob gorenjem koncu jezera.

20. Tominškova pot.

Čemu smo delali l 1902 to pot? Saj je bila že prej tako imenovana nemška pot „čez Prag“ v bližini. Na to odgovorim: že narodni ponos je to zahteval. Nemci so se s potjo „čez Prag“ sicer po krivici bahali, kajti naredil jo je Požganc za lovca Viktorja Galle-ta, ki je rekel, da je „stari Kranjec“ in je bil tudi član SPD. Pozneje je Alpen-

Rjavina (2532 m)

Rež

Rjavina s Kredarice — ob solnčnem zahodu.

Fotogr. Kunaver.

Verein pot le nekoliko popravil in jo sebi prilastil. Drugič je Tominškova pot krajša, pot čez Prag pa je spodaj izboknjena do izvira Bistrice in je opasna za dame in za nervozne turiste, ker pelje čez navpični Prag. Ne tajim pa, da je iz Vrat pot čez Prag po dolinskem položaju naravni dohod proti Kredarici.

Ves svet je Dovški (137 upravičencev, med kateri sem tudi jaz) in izpeljali smo novo pot po našem svetu, da ni bilo treba poslušati nemškutarskega očitavanja, češ da hodimo po njih poti.

Da bi ne bilo treba velikega ovinka daleč do izvira Bistrice, sem bil že večkrat ogledaval, ali bi se ne dalo bližje čez steno priti do Praga ali nad njega in sicer po tistem jarku (drči), ki pelje izpod Begunjskega vrha v Vrata. Pa je spak! Tukaj je nevarno, ker kamenje po drči doli leti! Na levo so pa visoke, nepristopne stene v Cmiru.

S Turkom, ki je celo poletje v Vratih pri svoji živini in ki ima bajto četrť ure daleč od našega Doma, sva že od nekdaj prijatelja. Že leta 1883 sem prenočil v Vratih pri njem na mrvu. On je poštenjak, dober gospodar in mi je vedno šel na roko, dasiravno se je bal priti pri nemških lovcih in nemških turistih v zamero njim, ki so bili nekdaj vsemogočni. Povedal mi je zaupno, kje je lezel za gamsi čez Cmir pod Begunjski vrh. Živio! Koj sem pismeno naznanil to idejo predsedniku dr. Tominšku, ki je za dobro reč koj poprijel. Prišel je na Dovje — dr. Frischauf ga je spremil v Vrata, a v Cmir ni šel. Dr. Tominšek pa gre pogumno s Turkom v Cmir in preplezala sta različne stene, kjer gre sedaj Tominškova pot. Menda je bil zraven tudi Požganc.

Koj začnemo pot delati (Požganc) in veliko truda je stalo; kajti precej klinov je bilo treba zabit, spodaj pot kopati, zgoraj več sten presekat, stopinje narediti in železne vrvi napeti. Pod Begunjskim vrhom smo napravili mal vodnjak za žejne turiste.

Predsednik dr. Tominšek je prvi tukaj gori šel, ko še ni bilo nič poti. Po pravici smo dali tej poti njegovo ime. Še vprašali ga nič nismo! — Ko je bila pot narejena, sva šla prva: jaz in dekan Novak po novi poti gori. Krasna pot, umetno izdelana! Ker je precej strma, je toliko bolj zanimiva. Turisti iz Vrat najraje po tej poti gori hodijo, da vidijo divje stene in globoke prepade! S Kredarice sva poslala jaz in Novak razglednice v Ljubljano na uredništva in ne vem kam še: „Danes sva šla prva po novi Tominškovi poti iz Vrat na Triglav.“ (O Novaku gl. str. 159.)

Meseca julija, vsaj prvo polovico, dokler sneg ne skopni, je v enem kraju nevarna za turiste, ki nimajo cepina s seboj, to je gori v višavi za robom, v prvem velikem jarku. S Požgancem sva tam klinov nabila pri tleh in višje, kjer je včasih veliko snega, in v različni višavi napela železne vrvi. Pa vsako spomlad te vrvi potrgajo plazovi, ki pridejo s

Cmira doli Če sem poleti dal v sneg in led stopinje izsekati, jih je solnce v par dneh zalilo. Konec julija in potem v avgustu in septembru pa sneg skopni in je pot tudi na tem mestu varna. — Seveda: v visokih gorah nikjer ni brez nevarnosti. Poglej, kje se je prof. Schmid l. 1895 ubil v Krmi nad Zaspiško bajto, ko je v strmini (v senčnem kraju) stopil na trdi sneg: koj zraven se živina pase! Ko sneg skopni, lahko greš naravnost; dokler je sneg, pa pojdi okoli roba 10 minut dalje. Previdnost v gorah nič ne škoduje.

Torej meseca avgusta in septembra naj hodijo neizkušeni turisti po Tominškovi poti, julija pa čez Prag. Ob deževju pa večkrat kamenje leti na pot čez Prag.

Da z Novakom primerjava obe poti, sva šla po Tominškovi gori, čez Prag pa nazaj. Prednost je dal Novak Tominškovi, obe pa sta se mu zdeli težavni. — Požganc pravi enostavno: „Kdor hoče na vrh, priti, mora na kvišku stopati, pa zmerno.“ To je bil nauk za gospoda Novaka; kajti Novak, ki je hotel z menoj iti na Triglav po tej poti, ni nič počival in je hotel biti vedno prvi. A jaz sem ga ukrotil. „Požganc!“ zakličem. „Kaaj?“ Bil je sto korakov nad menoj, dekan pa dvesto korakov. „Počakajte, bova sama jedla in pila, g. dekan niso nič lačni in nič žejni.“ Požganc me počaka; vsedeva se. Pa kmalu g. Novak k nama prihiti. „Saj si rekel: nič jesti, nič, nič, kar naprej.“ Pa smo se vsi trije pokrepčali in počivali ter občudovali Triglavsko steno in bližnje velikane: Pihavec, Stenar, Križ, Razor, Rogljica, Škrlatica (Suhi Plaz), Škrnatarce (Škrlatica) do Kukove Špice. V tej višavi človek ves drugačen postane: „Breztelesen bit“ želim.

Ko drugi dan prideva čez Prag k izviru Bistrice, kaj zagledava? Dva prijatelja (dekan Kumer iz Loke in župnik Fertin) sta me prišla obiskat na Dovje, pa sta tukaj pod Triglavom našla mene in Novaka! Veliko veselje: snidenje v tem divnem kraju! Solnce obseva vrhove, hitro stopimo v Aijažev Dom, potem po krasni dolini proti domu, ker imamo še tri ure hoda. Veseli si pripovedujemo dogodke in nismo kaj utrujeni, ko pridemo v Dovje.

Turiste, ki gredo po Tominškovi poti, vidimo s kukalom posebno lepo proti vrhu, preden stopijo čez zarezo na ono stran v jarek. Zgornji del Tominškove poti ima podobo velike črke S, kakor Canale grande v Benetkah. Pot gre po suhem po vrhu roba črke S, nižje okoli pa leži sneg. — Voda tega snega v Cmiru gre v zemljo in pride spodaj na dan kot studenec, ki nikoli ne usahne; njega sem napeljal po železnih ceveh (500 m) v Aljažev Dom. Drugi studenec v Cmiru, ki je bližji, se včasih posuši.

(Dalje prih.)

Po vojni na Krn.

Spisal Fran Marušič.

Ze se je mračilo, ko sva korakala s tovarišem po kolovozu iz Selišča proti vasi Krnu. Da prideva do teme v vas, nisva več mislila in skrbelo naju je, kje bova nočila. Bala sva se vojakov, ki so imeli tod okoli strelne vaje; to sva namreč z združenimi močmi razbrala iz laško-slovenskega plakata v vasi Gabrje (zakaj ne „Calabria“?), kjer je na smešno-žalosten način bilo izrečeno svarilo: „... nej grajo proc, zakaj ki se ga bo bombardiru ta Mersli Verch...“. Midva sva se nahajala v območju tega „Merslega Vercha“ in je zato dana možnost, da si kaka krogla v slučajnem neslučaju naju izbere kot cilj. Saj vlada svoboda v Italiji.

Tedaj pridrvi po poti možakar, uprežen v sani, naložene s senom. Povabi naju na dom; malo polente da nama že dá. Ko nama je zagotovil, da vojakov (strelne vaje so bili že končali) in roparjev ni tod v bližini in da so ob potu seniki, se mu za vljudnost zahvaliva in greva dalje.

Ravno se je stemnilo — žalibog tudi pooblačilo — ko najdeva nekoliko v stran s pota pripraven senik. Zarita v seno sva uživala počitek; pa menda še ni bil zaslužen — čeprav sva hodila že od Sv Lucije; kajti komaj sem dobro zaspal, me zbudi ropot. Moji še napol speči možgani zagledajo celo tolpo banditov. Skočim pokoncu in sunem tovariša:

„Brž primi palico, roparji so tu!“

Tovariš se takoj postavi v bojno pozo. Kar se odpro vrata — in zdaj bo po nama! . . . Potegne mrzla sapa. . .

Ni bilo roparjev, le nevihta je divjala . . . Poleg bajte je stalo drevo in njegove veje so butale ob njo; debele kaplje, pomešane s sodro, so ropotale po pločevinasti strehi; veter je tulil in odpiral vrata najinemu hotelu, a vmes je treskalo in grmelo. To je bila noč! Tolažilo naju je upanje na lepo jutro — pa je še deževalo, ko sva slabe volje stopicala proti Krnu. Dež je sicer kmalu ponehal, zjasniti se pa ni hotelo.

V vasi Krnu naju raz novo pokrito hišo pozdravi slovenska trobojnica, pač redka prikazen na „osvobojenem“ ozemlju.

Na planino Kašino sva prišla ravno prav, da sva zamudila mleko. Tudi planina je nanovo zgrajena. Sledovi planinskega delovanja so večjidel zbrisani. Ubrala sva jo kar po travnatem pobočju Krna navzgor. Planino Zaslap sva še videla — pustila sva jo na levi — višje lege so pa trdovratno tičale v megli. Toliko sva vedela, da prideva do strelskih jarkov in nad njimi na „cesto“ iz Kobarida.

Hodila sva že precej časa, preden se nama je prikazala v megli veriga kolov, prepreženih z bodečo žico. Prehod je bil neroden, ker sva

se bala izstrelkov; kako je bi'o šele v vojni! — Globok, še dobro ohranjen jarek je bil kmalu vzet. Še nekaj korakov po skalovju in bila sva na cesti, široki skoro 2 metra. Tu se je hodilo lažje nego po strmi rebri.

Baš sem premišljeval, kako so mogli tod voziti z avtomobili (tako se namreč bahajo Lahi), pa mi reče tovariš: „Ne slišiš nič?“

Res, nekoliko pod nama se je čulo korakanje in ne dolgo za tem se prikažejo v megli tri osebe s puškami na rami.

„Financarji so! Malo podražil jih bom!“ pravi tovariš in — zavriska. (Česa drugega si očitvidno ni upal; oprostil mi bo, če ga obrekujem!). Kakor bi trenil, obstanejo, nato jo ubrišejo, da bi nama prestregli pot.

Ta nakana se jim je seveda v polni meri posrečila — saj jim nisva skušala uiti! — Čez par ovinkov zagledava tri oborožene mladiče.

Lomila sva laški, kolikor sva pač znala (veliko ni tega). Izvedela sva, da odkopavajo na „Monte Rošo“ mrtvece, jih spravljajo na neko zbirališče, od koder jih preneso na mulah v dolino, da jih dostojno pokopljejo. Povedali so tudi, da prenočujejo v „Terezini“. Na tistem sem se muzal takemu prenočišču; kasneje pa sem spoznal, da so mislili le nedolžno Drežnico. Sploh so bili dobri fantje; ponujali so nama kruha („panjoke“) in tobaka. Šli smo skupno dalje.

Cesta nas je privedla na razširjen prostor, kjer je ležal cel kup vreč z ostanki žrtev nesrečne morije.

Tu smo se ločili; oni v desno na „Monte Rošo“, midva v levo na Krn. Markacije so nama kazale smer — o kaki poti ni bilo sledu — čez kakšno grobljo, da sva morala zbrati vso previdnost; kajti ležalo je vse vprek: kosi pločevine, puške, ročne granate.

Tovariš mi je medtem ušel, pa prav daleč ni mogel biti, ker sem ga dobro slišal, kako vriska. Pripravil sem mu lepo pridigo, naj pusti v miru može postave in tobak. Ko pa sem prišel do njega, sem zavriskal tudi jaz.

Stopila sva v solnce, vroče zaželeno; odprl se nama je — vsaj na sever — krasen razgled. Kdo bi ne vriskal! Bila sva na Prehodih. Toda le dalje — na Krn!

Od tu naprej so markacije dobro ohranjene. Že sva bila na pol pota, ko zaslišiva z nasprotne strani vpitje. Bili so oni trije vojaki. Iz njih vpitja sva izvedela, da po tej poti ne prideva na Krn, ker pelje na „Monte Nero“. Za pouk sva se jim lepo zahvalila — saj so imeli dober namen — a šla sva le po svoji poti dalje.

Oni-le „Monte Rošo“, kjer so stali ti vojaki, je tak, da ga je žalostno pogledati. Od nog (Prehodov) do glave ima široke stopnice,

prekinjene od časa do časa po terasah. Ob teh se zarivajo temne kaverne v njegovo telo. Ubogi ljudje, ki ste tukaj trpeli in umirali — Bog ve, za kaj?! Zastonj?!

Še enkrat skozi žico in čez deloma zasute jarke, pa sva bila na vrhu ob piramidi.

Ker sva si bila okolico na severu ogledala kolikortoliko že med potjo od Prehodov dalje, meglo na jugu pa ogledovala ves čas do Prehodov (tudi od Prehodov naprej bi jo lahko gledala, pa sva je bila že sita) — si je bilo ogledati le še vsebino nahrbtnika. Tovariš je privlekel iz svojega na svetlo steklenico žganja, češ, požirek žganja obvaruje prehlajenja. Jaz sem mu dokazoval ravno nasprotno, da alkohol telo le navidezno greje, v resnici pa mu toploto odvaja. Nazadnje je pustil žganje v steklenici; mojim izvajanjem še ni prav verjel, a je priznal, da dosežem več učinka, če si preoblečem srajco, kakor da bi pil žganje.

Ta debata nama je pobrala precej časa. Edino to je dobro, da se med prerekanjem lahko je (čeprav v zmanjšanem obsegu), sicer bi morala lačna s Krna; zakaj za odhod določene ure sva se morala držati točno. Soča je še daleč! Predvsem naju je zanimalo temnomodro jezero pod nama in zelena oaza „Na Polju“; saj naju je vodila pot tam mimo. Julijski velikaši so se nama že skrili za kupe temnosivih oblakov. Ogledala sva si še nekoliko ves razriti vrh sam in sva se nato obrnila nazaj na Prehode in dalje po zložni, dobro zaznamovani poti proti severu. Spotoma se mi je še posrečilo ujeti planino in jezero na fotografsko ploščo, posrečilo pravim, zakaj nebo se je že prepregalo z oblaki.

Planina „Na Polju“ je tudi že popravljena. Bajte so zidane, strehe imajo pločevinaste. Tudi žične ovire so pastirji umeli izrabiti za to, da jim živina ne uhaja po prepovedanih potih.

Prijazni pastir — tu pasejo še Tolminci — nama je postregel z mlekom. Na vprašanje, ali kaj hodijo Kalabreži sem, je odgovoril brez ovinkov:

„O, da bi jih . . .! Hodijo, hodijo.“

Pripovedoval nama je zanimivosti iz vojne, ko si niti Avstrijci niti Italijani niso upali v ta kotel, ampak so se gledali z grebenov, ki se vlečejo od Krna proti sev.-vzhodu, oziroma sev.-zapadu. Jarke ob jezeru pa so imeli Avstrijci brez nasprotnika.

Rada bi bila ostala čez noč tu, pa kaj se hoče; načrt je načrt.

Nisva še naredila sto korakov od planine, kar se vlije „blagodejni“ dež. Mesto da bi se vrnila, sva dirjala navzdol proti jezeru. Dobila sva sicer tu v pokritih jarkih zavetje, pa takrat sva bila že mokra. Takoj nato je hudomušni dež jenjal.

Pot naju je vodila ob temnomodrem, še razburkanem jezeru. Lepo je to jezero, pa bi bilo še lepše, če bi jarki, žica in drugo ne spominjali na nesrečno vojno — lep dom SPD bi se mu bolj podal — in, in če bi bili mejniki onstran Soče . . .

„Slišite, oče“, prašam pastirja na planini Duplje, „koliko imava še do Soče?“

„Ja“, pravi, „bosta morala iti naokoli“.

„Tega pa ne; mi gremo vedno naravnost“, se postavi tovariš, „naj je še taka strmina“.

„Ne tisto, ali v Lepenji so financarji, vaju bodo!“

„A tako? Teh se celo nič ne bojiva, sva hribolazca.“

„Potem sta v dveh urah v Soči.“

Šla sva tedaj „naravnost“ po tako zložnih ključih, da so postajali neznosni. Pot so namreč v vojni nanovo izpeljali. Rezati te ključce je pa težko, ker je treba s ceste visoko skakati. — Ob poti je vse polno zapuščenih barak.

Že skoro v dolini naju dobi mož postave in nama prevrže ves nahrbtnik, dasi sva mu zagotavljala, da ne prihajava čez mejo. Na najine poštene obraze ni dal nič.

Zahajajoče solnce je zlatilo vrhove, ko sva hitela po samotni poti skozi to prelepo dolinico, Lepenjo, strah vseh tihotapcev. Financarjev je tu v izobilju. Ravno prihajata dva po cesti, vsak zase. Ko naju prvi zagleda, počaka drugega, zato da naju zamoreta z združenimi močmi vprašati:

„Koša portate?“

„Nič“, se odreže tovariš.

Onadva se spogledata in gresta lepo po svoji poti dalje. Povedati moram, da sta bila brez — pušk.

Že v trdnem mraku sva prišla v Sočo. Sedaj pa prenočišče!

„Oče, imate pri vas kak skedenj za naju dva“, vprašam pri prvi hiši.

„Hm“, pravi, „steljo, pa še to bolj težko. Pred 40 leti so taki nočevalci zažgali sosedu hišo in je bila še naša v nevarnosti.“

Razgovor je privabil mladega gospodarja iz hiše. Ta je napel drugo struno,

„Imata kaj tobaka?“ praša bolj potihlo.

„Prav nič, sva hribolazca in prihajava s Krna.“

Hribolazci so se mu zdeli že bolj pošteni. Razgovarjali smo se še nekaj časa, nato sva šla spat, pa ne na steljo, ampak — na seno. Le slovesno sva morala obljubiti, da ne bova nič prižigala.

Slišala sva pozneje starega, kako se je hudoval na sina, da pusti že vsakega potepa na seno. — Drugi dan sva že ob petih korakala proti

Trenti. Bilo je krasno jutro. Vrhovi so žareli v jutranji zarji. Vas je še spala; tišina je motilo le žuborenje Soče.

Že od daleč naju pozdravi na mali kapelici ogromen rdeč napis SOČA. Ko prideva bližje, zapaziva na naslednji hiši uradno označbo SONZIA (Soča). Sedaj nama je bilo jasno, kaj je dalo povod napisu na kapelici! Konec vasi pa sva mogla na novoprebeleni hiši razbrati isti uradni: SONZIA (Soča). — Naši Sočani so pa tiči!

Trenti so — vsaj za nekaj časa — vzeli še to, kar je imela: lepoto. Polno razdrapanih barak, razcapanega vojaštva, konj i. t. d. moti oko. Pomudila sva se na Logu dve uri, nato pa nazaj v Bovec.

Dvoje je vredno omeniti. Prvič: Bog zna kolikokrat sva bila vprašana, če prodava kaj tobaka. Da hodijo ljudje še po kaj drugega v hribe — če so slučajno na meji, kdo more za to — to so ljudje že pozabili. Drugič: osebna varnost. Kake pol ure od Soče vidiva gručo ljudi in orožnika, ki je stražil truplo prejšnji večer zaklanega 70 letnega starca. Nehote me je obšla misel:

„Če bi ne dobila včeraj takoj prenočišča, ali ne bi morda danes naju tako stražili?“ Na domače ljudstvo se lahko zanesemo; prihaja pa v naše kraje nebroj „južnih bratov“, za poštenim zaslužkom, pa tudi za nepoštenim „zaslužkom“.

V Bovcu sva sedla na poštni avtomobil in odrdrala proti Sv. Luciji. V vaseh „Saga“, „Serpenizza“, „Terra Nuova“, ki štejejo po par sto duš, sva videla pravicane ulice in trge, ne toliko po formaciji, kolikor po napisih: Piazza Garibaldi“, „Via Ed. de Amicis“ i. t. d. Oj šovinizem!

V Sv. Luciji sva se preselila na vlak in zvečer sva bila doma.

Planina Zapotok, 1385 m.

(Uredba trentskega in soškega pastirstva).

Dr. H. Tuma.

Ta planina je jako solnčna in obširna. Obsega ves kot Zadnje Trente ter ima strme pašnike za drobnico pod Bavškim Pelcem, v Srednjici, v Koteh, pod Jelenkom in složne pašnike po Apici. Paša je lahka, ker je vseskozi zaprta po nepristopnih grebenih, proti dolini pa po gozdu. Planina Zapotok ima dobro vodo; takoj pod stanom je izvirek, ki pa kmalu ponikne v produ. Planina Zapotok je zavetna in solnčna; trdijo pa, da ima po cvetni travi najboljši sir. Ob mojem posetu¹ je štela 328 ovac in 277 koza.

¹ Prim. „Plan. Vestn.“ 1921, str. 173.

Planinski stan je opravljen, kakor vsi trentski in soški. Red in užitek planine je urejen, kakor ga je opisal Trentar. Lastniki planine ali pravzaprav lastniki „rože“ se imenujejo staniki ali tudi lastniki. Mezdarji se imenujejo oni, ki imajo živino na planini proti odškodnini, t. j. stojina. Dokler traja planinska doba, dobivajo posestniki živine na račun navadno le za domačo rabo skute in sira. Turist ne dobi v planinskem stanu, kadar je mleko zasirjeno, niti mleka, in ker se sir drži le v hlebih, tudi ne sira. Spravnik ima na razpolaganje vedno le nekoliko skute, žmitka in sirotke. Žmitka pa tudi ne da rad, ker ga navadno napravi le toliko, kolikor ga pojedjo pastirji z dnine. Kruha v stanu sploh ne dobiš, pač pa večkrat na dan polento

Kadar opravnik zasiri mleko in se ob 34° R. napravi sirna greba ali žmitek, vzame od tega kos in ga dene v škafo na stran. Grebo na dnu zasirjenega mleka stvori z rokama, jo s poveznjenim škafo dvigne iz skutnika in položi na spuščalnico (t. j. viseča, nizka, klopi podobna miza). Sirno grebo spravnik iztisne z dlanmi, da se prva obila prosnica odteče po žlebiču, ki je izdolbljen okoli in okoli spuščalnice in se spredaj končuje v rilček, po katerem se prosnica izteka v podstavljeni kambač. Ko je grebo dovolj iztisnil, jo obvije z obročem, pokrije z okroglim pokrovom ter nanj naloži težka kamena, da se prosnica dobro izcedi. Greba ostane na spuščalnici 8 do 10 ur, se potem preveže in položi na police v sirarnici. Prosnica je tekočina zasirjenega mleka, ki se odteka od sirne grebe, oziroma ostane v skutniku potem, ko se je sirna greba odvzela.

Spravnik prosnico segreje na 60° R., dolije 5 do 8⁰/₀ neposnetega mleka, to premeša in na malem zavre. Ko se jame delati „klobuk“, spravnik vrže pod skutnik na žerjavico v krogu ali riganje ali vraničje ali telohove liste, da plamen ali prehuda žerjavica okoli skutnika strohni, ker bi se sicer skuta prismodila. Še malo pokuha, potem pa kolovrat zavije od ognja proč in s široko lopatasto posnemalnico pobere skuto iz skutnika ter jo pomeče v vrečo, ki mu jo drži eden pastirjev nad škafo. Vrečo s skuto obesi za par dni na klin, da se odteče sirotka. Sirotka je zelenožoltasta tekočina, ki ostane v skutniku po odvzeti skutu. Navadno poln kambač bolj goste sirotke spravnik odlije na stran v škafo, da se ohladi in služi pastirjem in vsakomur za pitje. V to sirotko prilije časih tudi nekoliko mleka, tako da je taka sirotka redilna in hladilna pijača. Mestni ljudje pa je ne prenesejo posebno dobro, dokler se ne privadijo, ker odpira život.

Ostalo redko sirotko pastirji prelijejo v škafe, da se pohladi, ter jo poneso potem v korito svinjaka, svinjam za pičo. Za pol škafo pusti spravnik gostejše sirotke na dnu skutnika, vrže vanj kos poprej spravljenega žmitka, dolije 2 do 3 litre neposnetega mleka, kolovrat zavije

nad ognjišče in zmes zavreje. To je jedilni žmitek, ki služi pastirjem poleg polente za glavno hrano in priboljšek. Dober žmitek se mora svetiti in je gladek, tako da med zobmi malce zaškriplje. Tak žmitek poznajo večinoma le po Bovškem, ker drže največ drobnice. Kozarji in ovčarji imajo mnogo težje delo nego kravarji. Po Tolminskem ga ne poznajo, ker imajo izven polente in sirotke tudi boljše hrane, navadno kruha, krompirja in špeha in ne tako težke dnine.

Služnostno pravico „rože“, t. j. polnega užitka planine od 16./6. — 15./9. vsakega leta, je treba strogo ločiti od planinske družbe ali, kakor jo imenujemo, „kompanije“. To družbo tvorijo oni, ki zedinijo svojo drobnico v skupn očredo. Odkar silijo meščani v lov, je politična oblast jela kratiti domačinom to pravico in kolikor mogoče pospešuje, da vzamejo lov v zakup meščani. Pravijo, da za kmeta ni lov, ampak samo za gospode! Ker je bila politična oblast odredila, da se dražba lova vsakih osem let ne vrši več kakor prej pri domačem županstvu, ampak pri okrajnem glavarstvu v Tolminu, se je s tem sredstvom doseglo, da domačinov ni blizu in da pokupijo tujci lov včasih za prav nizko ceno. Krivo pa je mnenje, da lov odteguje domačina od domačega dela. Treba je poznati planine, kjer od konca avgusta naprej ni drugega dela, kakor napravljanje drv za zimo ali spravljanje sena iz staj in kop po gorskih senožetih v dolino. Ravno lov je oni posel, ki je stvoril planinskega človeka tako gibnega in močnega, kakor pravi Dr. Schrötter (*Pflanzenleben in den Alpen*): „Das Alpenleben ist ein gewaltiger Gewinn an Volkskraft und Freiheitssinn, eine Wurzel unserer Stärke.“ „Planinsko življenje je velikanska pridobitev na ljudski sili in čutu svobode, koren naše jakosti. Lov posebno dela našega planinca neustrašenega.“ Stadler pravi: „Die psychologische Wichtigkeit des Sportes ist die Wirkung gegen die Furcht, diese Hauptursache der Störung unserer Lebensfreude. Der Alpinismus aber ist ein Mittel gegen die Furcht der Naturgewalten, deshalb grösseren Wertes als aller Sport.“ „Dušeslovna važnost športa je dejstvovanje proti bojazni, temu glavnemu vzroku motenja našega življenjskega veselja. Alpinizem pa je sredstvo proti strahu, pred prirodnimi silami, zatorej je večje vrednosti ko ves šport.“ Lov pa je šport naših planincev, šport v najblažjem pomenu besede, veselje in zavest lastne moči in znanja, pri katerem človeška životna in duhovna moč pride do polne veljave. Lov je za naše planince pravi izraz človeške energije, lov jim daje moment veselja v prirodi. Četudi ga ne znajo izražati kakor inteligenten alpinist, pa smem trditi, da je pastir — kozar in lovec oni, ki sta v svojo dušo zajela intimno lepoto alpske prirode, katera izvira in prihaja na dan pri inteligentnem človeku, planinskem sinu. Lov je torej pustiti domačinom,

* Riganje, *Aconitum Napellus*, vraničje. *Vincetoxicum offic.*

ki ga goje res kot pravi šport, kot pravi „Gesundheitsbrunnen der Volkskraft“, „vir zdravja ljudske sile“.

Ni mogoče izključiti potezanja mestne gospode za planinskim lovom, zato pa mora politična oblast delati na to, da se ta lov vsaj obilo plača z zakupnino. Pravili pa so mi posestniki v Bavšici, da so poprej domačini plačevali lovnine za planino Bukovec K 200.— na leto, za planino v Bali pa K 250.—; dočim je sedaj po manevru politične oblasti šel lov v Bukovcu na dražbo za letnih K 15.— in lov v Bali za letnih K 20.—. To pa pomeni za osemletno dobo nič manj nego izgube na kapitalu K 3320 — za posestnike „rože“. To je tako vnebovpijoča krivica, da se bliža pravemu ropu. Potem pa je treba vpoštevati, da se mestni lovci, brž ko so nastopili posest lova, trudijo, da po gozdnih oblastih izposlujejo vse mogoče omejitve planinske paše.

Marsikatera planina stoji danes prazna, ker je kozja paša prepovedana zaradi gosposkega lova. Žalosten primer je zaprta planina v Možnici, dočim nad njo trava turistu sega do kolena, in drugod kompanije ne vodijo lastniki rože ampak mezdariji. Mezdariji se vzamejo izmed onih gospodarjev, ki imajo največ živali. Navadno jih je osem. Vsak mora plačati po enega pastirja s spravnikom vred, katerih je tudi osem. Mezdariji morajo preskrbeti vse potrebno za obratovanje planine. Tretji dan po prihodu živine v planino se tehta vse mleko živine tistega dne; 24 funtov mleka se imenuje napa ali nafa in sicer po nemškem načinu; po laškem pa ima 20 funtov. V Trenti in Soči velja deloma nemška, deloma laška napa! Na vsake štiri nape pride eden pastir, navadno 84 dni skupne paše. Vsak pastir, in toliko tudi spravnik, dobi po 14—16 kron na napo. Tako navadno pride na pastirja s snedenkom vred okoli 100 kron zaslužka. Štiri nape skupaj se imenuje mezda. Od tega imajo oni gospodarji živine ime, ki imajo po štiri nape. Pastirji in spravnik dobe poleg plačila sekiro, tobak in odejo, pastirji pa tudi plašč proti dežju in vsak po enega jagnjeta ali kozliča. Spravnik je gospodar v stanu. On kupuje sirkovo moko, sol, otrobe in druge potrebščine. Prvi dan molže v planini gre na račun cele kompanije, t. j. lastnikov živine, tako tudi drugi in tretji dan. Merodajen za število mezd je rezultat tehtanja tretjega dne. Četrty dan molže gre spravniku. Često se le-ta pogodi namesto molže za gotovo težo sira, navadno 140 funtov in 50 funtov skute. Za spravnikom 5 dni molže tvori stójino, t. j. zakupnina lastnikom rože. Za njimi dobe na vsako mezdo po en dan gospodarji živine. Za temi dobé pastirji tri dni molže, ki se imenuje „snedenki“. Za „snedenki“ pridejo zopet deležniki kompanije. Molža na dan sv. Lovrenca, 10. avgusta, gre lastnikom rože, da kupujejo in vzdržujejo skutnik (kotel za sir) in opravo, potrebno za sirjenje. Mezdariji vzdržujejo sprav-

nike in pastirje, drugi člani planinske družbe pa plačujejo na vsako napo 14 - 16 kron in to se imenuje „vnanjica“. Iz te se plačajo vsi stroški za obratovanje planine. Kar ostane, se razdeli po meri mleka med vse deležnike. Približno enako si deli kompanija povsodi po Bovškem.

Kadar primanjkuje živini piče, prvi teden septembra, pospravijo planine, t. j. „ločijo“, in deležniki kompanije uredijo svoje račune. —

Kmalu za nama je prišla v planinski stan deklè, ki sem jo bil iz Loga poslal s prtljago, ker sem nameraval v Zapotoku ostati kake tri dni, da predelam Bavške mejne gore. Prinesla je večji nahrbtnik z brašnom in opravo v jerbasu na glavi. Črnooko, krepko, kakih 20 let staro trentska deklè. Nošnja jo je bila nalahko razgrela in ji zrdečila lica, da je izgledala kakor planinski sleč. Dasi je nosila dobri dve uri in pol, ni bilo videti prav nič trudnosti na njej; vljudno je tudi odklanjala ponujano hrano. Napila se je prav strastno sirotke in si izprosila malo skute. Posedela je nekoliko časa, spravnik pa je porabil ugodno priložnost, da ji je naložil nazaj grede velik hlebec sira okoli 40 funtov. Pogodila sta se za prav mal denar, in lahkinih korakov v navadnih trentskehi „žokih“, visoko izpodrecana, se je vrnila v Trentski Log nazaj.

Popoldan sem podelgal po solncu nad stanom. Solčni žarki so sijali na sivi Grintavec, nad zelenimi policami Apice, navidez neprestopne pečine Srebrnjaka. V steni Srebrnjaka, proti planinskemu stanu, je orjaška špilja, ravno sredi pred njo na zeleni gredi raste visok macesen. Z daljnogledom se je dalo slediti, da bi se prišlo na levo od špilje gor po reži čez celo pečino vrh Srebrnjaka. Imenitna plezalna tura, žal, da mi ni ostajalo časa zanjo! Dolino proti vzhodu zapira Prisojnik, proti severu Mojstrovka do Travnika.

Za drugi dan nam je bilo treba domačega vodnika, ker Paver ni bil nič kaj zanesljiv za planino Zapotok. Ljudje iz Zapodna so delali pod Srednjico seno; te smo skušali doklicati, ali tudi stentorski glas Jože v čistem planinskem vzduhu in brezvetriju ni donesal do njih. Tako se je proti mraku spravnik odpravil sam klicat „Tono“, t. j. posestnika Antona Bertljna iz Zapodna, ki je bil več let pastir v Zapotoku in se je izkazal ne sicer zgovornega, zato pa zanesljivega vodnika. Res, da je še v najboljših letih, 30 let star, a gre v strmino kakor bi se izprehajal; malomaren, flegmatičen izraz mu ostaja, tudi ko stopa nad najhujšim prepadom. Spravnik se je že precej pozno zvečer vrnil nazaj povedat, da bo Bertelj drugi dan zjutraj gotov. — Spal sem zopet na deski. Tudi v Zapotoku pastirji ne napravljajo sena niti ne drže senika.

Obzor.

Dva triglavska turista iz polpretekle dobe. Z rajnkim dekanom Novakom sva hodila v Vrata in po hribih že od l. 1883. On je imel čut za prirodne lepote, bil je prijatelj slovenske pesmi, pri potovanju je bil jako zmeren. „Nič, nič“, je rekel, „bomo pozneje, le hranimo“. Mi smo zaradi njega žejo trpeli. Kadar je Novak prišel na Dovje, je vselej pokazal na Triglav, potem pa povedal imena posameznih vrhov drugih gora zato, da jih ni pozabil, in me je vprašal: „Ali je prav?“ Večkrat smo bili pri Belopeških jezerih, večkrat v Planici pri izviru Save Dolinke (lepo se vidi Jalovec, Mojstrovka), šil smo tudi čez sedlo Podkoren do cerkvice na Strmcu, od koder je krasen razgled po Koroškem. Drugič smo šli v Pišenco, tretjič k Martuljku. Že Dežman hvali lepi slap v Martuljku; leta 1890 sva šla tja s prof. Levcem. — Z Novakom sva rada zahajala k župniku Jos. Lavtižarju v Ratečah, kateremu žilica ne da, da bi vsako leto kam ne potoval. Prehobil je razen Avstralije vse dele sveta. Na Triglav je vzel tudi svojega psička s seboj. Na Ponec nad Savico-Dolinko je on prvi šel in pot gori markiral. V sobi ima Lavtižar po stenah velike zemljevide celega sveta, v katere je z debelimi ruderčimi črtami narisal pota, kjer je hodil. Vse polno je ruderčih črt. Na Slovenskem pozna vsako dolino in vas, pa tudi po Nemškem vse zanimive pokrajine. Ker je bil na treh največjih božjih potih: v Jeruzalemu, v Rimu (večkrat), na Španskem (dvakrat) v Kompostelu pri sv. Jakobu (mojem patronu), od koder mi je vselej spominke prinesel, poprej pa razglednice poslal, zato sem mu jaz dal naslov: Viator apostolicus (apostolski romar). Škof mu je podelil za zasluge čast duh. svetnika.

J. Aljaž.

Planinski koledar za l. 1923 izide sredi novembra ter se razpošlje vsem plačujočim lanskim naročnikom. Ako je kateri izmed njih izpremenil svoje bivališče, ali ako si ne namerava naročiti koledarja, naj blagovoli to naznaniti založniku v Maribor. Ker stari naslovljenci niso vsi koledarja prevzeli, se ga je mnogo poizgubilo kar je povzročilo, poleg številnih sprejetih a neplačanih izvodov, pri sedanjih visokih cenah za tisk in poštnino založniku občutno škodo. — Cena se je murla zvišati na 6:50 Din, po pošti na 7 Din, kar naj blagovolijo vzeti naročniki na znanje. Upamo, da nam ti ostanejo tudi v l. 1923 zvesti, in želimo, da pridobijo še novih odjemalcev med člani in nečlani. — S tem izpopoljujemo objavo v zadnji številki našega „Vestnika“.

Proti veseljačenju po planinskih kočah. Kakor pri nas, tako je začel tudi na nemškem ozemlju v zadnjih časih ginevati značaj prvih in pravih alpinistov.

Koče so se sicer polnile, pa večinoma z ljudmi, ki hodijo v planine brez smisla za njih lepoto in veličastnost, a podkrepjeni s polno mošnjo odrivajo prave turiste v kot. Po planinskih kočah se šopiri veseljačenje, resnični alpinisti pa so se jih začeli že ogibati. Da se zopet privabijo planinci v planine in planinske koče in se odvrčajo ljudje, ki zahajajo v gore le zaradi drugih užitkov, je zadnji občni zbor D. Ō. A. V. (18. julija t. l. v Bayreuthu) sklenil predlagati sekcijam sledeče: V vseh oskrbovanih kočah naj se ukine točenje alkoholnih pijač; oskrba naj se omeji na najpriprostejšo hrano; odpravijo naj se postelje in se nadomeste z navadnimi ležišči. — Nekatere sekcije (n. pr. S. Graz) so te predloge že sprejele, ostale jih bodo skoro gotovo. Že prej je S. Bayerland med drugim sklenila, da se morajo parčki, ki so prišli v kočjo edino špagat zaljubljenost, takoj odstraniti.

Zdi se, da bi bilo tudi pri nas potrebno preurediti oskrbovanje koč v podobnem smislu; turistom bo to gotovo v prid, čeprav — blagajni ne!

F. M.

Planinski soneti. S Hrvatskega so od nekdaj prihajali v naše planine navdušeni planinci in narodnjaki; krasota in veličastnost planinskega sveta je na nje često učinkovala mogočnejše in globlje nego na nas, ki živimo v sredi planin.

Planinskih pesmi in popevk imamo tudi mi Slovenci lepo število, a nobeden Slovenec ni posvetil baš planinam tako zaokroženega in obsežnega pesniškega dela kakor znani hrvaški pesnik in pisatelj Dr. Franjo Marković, ki je najprej objavil v „Viencu“, a nato v lični, 61 strani dvanašterke broječi knjižici ponatisnil celo zbirko sonetov, opevajočih naše planine. Knjižica ima naslov: „Tri sonetna vienca“. Iz putne bilježnice priobčio F. M., in je izšla leta 1897 v Zagrebu.

Dr. Marković je bil oseben prijatelj našega župnika Aljaža; posvetil mu je fino vezan izvod te knjižice z lastnoročnim posvetilom kot „zaštitniku Slovenskega Triglava“, datirano v Zagrebu dne 9. 6. 1898.

Knjižica obsega 3 sonetne vence; vsak venec šteje 14 sonetov; prvi venec opeva planine okoli Višarj in Predila, drugi Triglavsko pogorje do Ljubljane, tretji hrvaško Primorje, Sljeme i. dr. Za uvod vsem vencem, služijo trije posebni soneti

V našem Vestniku bomo prilično ponatiskovali nekatere izmed sonetov; začnemo s tretjim v Uvodu, ki se glasi:

„Pod Triglav dodji! Znaš: za zimskog dana
kroz snieg kad mi se uzpesmo na Sljeme,
i Triglavu kad silno uzriesmo tjeme,
znaš klicaje nam srca razigrana!

Pred nama pukla jedna domovina,
sva srca bliza, oku nedohitna;
u nevid Sutla nestanula sitna,
izčezle uze i priečke, tvor tudjina.

Pod Triglav dodj', na sedmera jezerca —
sedmero braće je slavske — i u hram, na svietu
najviši Gospin, koj nosi Krederca,
da zvonjavu mu prisluhnemo svetu,
i razblaženih naslutimo duša,
da sav ju, a jedan dom naš mili sluša!“

Sljeme (1035 m) je znana gora severno Zagreba, z lepim razgledom na Triglav.
— „Najviši Gospin (Marijin) hram“ je Triglavska kapelica na Kredarici.

J. T.

Članarina SPD (kakor za člane Osrednjega društva, tako podružnic) znaša za letos 24 K, vpisnina novih članov 6, za morebitno poštnino itd. 4 K. Ustanovnina 400 K.
Naročnina za „Planinski Vestnik“ znaša za leto 1922 100 K.

Vsebina: Jakob Aljaž: Planinski spomini (Str. 145). — Fran Marušič: Po vojni na Krn (Str. 150). — Dr. H. Tuma: Planina Zapotok (Str. 154). — Obzor: Dva triglavska potnika iz polpretekle dobe. — Proti veseljačenju po planinskih kočah (Str. 159). — Planinski soneti (Str. 160) — Slika: Rjavina s Kredarice ob solčnem zahodu.

Urednik dr. Josip Tominšek v Mariboru. — Izdaja in zalaga Slovensko Planinsko Društvo v Ljubljani (Osrednji odbor). — Tisk tiskarne Makso Hrovatin v Ljubljani.